

De Sociale Ontwikkeling
van Baby tot Kleuter

Universiteit van Amsterdam

Nieuwsbrief voor ouders

De Sociale Ontwikkeling van Baby tot Kleuter

Amsterdam, oktober 2009, jaargang 2, nr. 2

Beste lezer,

Middels deze nieuwsbrief willen wij u op de hoogte houden van de stand van zaken van het onderzoek 'Verlegenheid en Zelfvertrouwen' en het vervolgonderzoek 'De Sociale Ontwikkeling van Baby tot Kleuter'.

In deze nieuwsbrief vindt u onder andere gegevens over het onderzoeksteam, de metingen, deelnemersaantallen en nieuwe resultaten.

Medewerkers

Binnen het onderzoeksteam heeft een aantal veranderingen plaatsgevonden. Zo heeft Jasmijn Rahder, na twee jaar zeer betrokken te zijn geweest bij dit project, ons helaas verlaten. Zij heeft een mooie baan gekregen als trainer bij P-research. Hester Verwey heeft haar taken overgenomen en is hier drie dagen per week werkzaam. Annefleur Visscher is vanaf september 2009 in plaats van vijf dagen, drie dagen per week aanwezig. Voor de andere twee dagen heeft zij een werkervaringsplek gekregen bij het academisch behandelcentrum UvA-Virenze. Na een succesvolle stage is Karen Taal voor twee dagen in de week op het project aangenomen. Zij neemt een gedeelte van de taken van Annefleur Visscher over.

Binnen het onderzoek zijn ook veel masterstudenten van de opleidingen Orthopedagogiek en Klinische (Ontwikkelings)psychologie werkzaam. Tot nu toe hebben 21 enthousiaste studenten hun scriptie geschreven en 8 studenten een stage gelopen binnen ons onderzoek 'De Sociale Ontwikkeling van Baby tot Kleuter'. Op dit moment zijn 15 studenten bezig met hun scriptie, waarvan 5 studenten ook stage lopen. De studenten komen o.a. bij u op huisbezoek en ontvangen u en uw kind in het Onderzoekscentrum voor Ouder en Kind.

v.l.n.r. Karen, Annefleur en Hester

Metingen

De afgelopen zomer is een drukke tijd voor ons geweest in het Onderzoekscentrum. Er hebben veel 4-maanden metingen en 1-jaarsmetingen plaatsgevonden. Ondanks de vakantieperiode is het plannen van de metingen succesvol verlopen. Tevens is er door het onderzoeksteam en de stagiaires hard en met veel enthousiasme gewerkt aan de voorbereidingen van de 2,5-jaarsmeting. Het ontwikkelen van de nieuwe taken is nu zo goed als afgerond en we wachten vol spanning en ongeduld om deze af te nemen bij de peuters van het onderzoek. Ook voor deze metingen hebben we weer mooie materialen aangeschaft, waaronder wat grotere speelattributen waar het kind tijdens de metingen mee mag spelen.

In tegenstelling tot de 4-maanden- en de 1-jaarsmetingen die in de *blauwe* kamer plaatsvinden, zullen de 2,5-jaarsmetingen vanaf oktober 2009 afgenomen worden in de *groene* kamer, die wat groter is.

De groene kamer

Deelnemersaantallen

Er hebben 242 gezinnen gereageerd op onze oproep deel te nemen aan het onderzoek 'Verlegenheid en Zelfvertrouwen'. Aan het deelonderzoek nemen 86 gezinnen deel. 156 gezinnen kwamen in aanmerking om deel te nemen aan het vervolgonderzoek 'De

Sociale Ontwikkeling van Baby tot Kleuter'. Van deze 156 gezinnen zijn er slechts 16 (10 %) gestopt met deelname aan het onderzoek. Dat geeft aan hoe groot het enthousiasme van onze deelnemende gezinnen is. De meest voorkomende redenen voor afzien van verdere deelname waren persoonlijke omstandigheden, zoals een te vroeg geboren kindje, verhuizing, enz. Wij zijn erg blij met uw inzet voor ons onderzoek en hopen dan ook dat u met veel plezier de komende metingen tegemoet zult gaan.

Ontvangstruimte

Zoals de deelnemende gezinnen bekend is, begint een bezoek aan het onderzoekscentrum met een kopje koffie of thee in de ontvangstruimte. Hier maken u en uw kind kennis met de onderzoeker. Ook is hier gelegenheid om vragenlijsten in te vullen en uw kind te verschonen of eten te geven. Speelgoed en luiers zijn aanwezig. Verder is in deze ruimte een prikbord aanwezig waarop de geboortekaartjes en de foto's van de huisbezoeken hangen. Op dit prikbord zal binnenkort ook het geboortekaartje van onze collega Wieke de Vente te zien zijn. Zij is in verwachting van haar tweede kindje en gaat in oktober met zwangerschapsverlof!

Influenza A

In ons onderzoekscentrum zijn een aantal preventieve maatregelen getroffen om de verspreiding van het influenza A griepvirus (de 'Mexicaanse griep') tegen te gaan. De schoonmaakdienst is extra alert op de hygiëne in het onderzoekscentrum, zo worden bijvoorbeeld de deurklinken extra goed afgenomen. Verder zijn er in de

wachtkamer hygiënische doekjes en antibacteriële handgel aanwezig.

De proefleidsters zijn geïnstrueerd om te handelen volgens de richtlijnen van het ministerie van VWS, en wassen bijvoorbeeld regelmatig hun handen.

Werving

Ten tijde van het verschijnen van deze nieuwsbrief stoppen wij met het actief werven van nieuwe gezinnen. Aanstaande ouders die zich voor oktober aanmelden kunnen nog meedoen aan het onderzoek (graag zelfs!), mits de uitrekendatum voor 15 oktober 2009 valt.

De meeste ouders die meedoen aan het onderzoek zijn op dit onderzoek geattendeerd door hun verloskundige. Wij zijn alle verloskundigen erg dankbaar voor hun inzet!

Interview met Prof. dr. Susan Bögels

Hier volgt een kijkje achter de schermen: Hoe en door wie is het onderzoek tot stand gekomen?

Kun je jezelf even kort voorstellen aan onze ouders? Wat is jouw rol binnen dit onderzoek? Ik ben Susan Bögels, de projectleider van het onderzoek, hetgeen inhoudt dat ik het onderzoek destijds heb bedacht, en nu superviseer.

Waar is je interesse/belangstelling voor dit onderzoek tot stand gekomen? En hoe lang geleden was dat? Vanaf mijn studententijd ben ik geïnteresseerd in verlegenheid, sociale angst en in blozen, omdat het unieke menselijke emoties zijn (dieren blozen niet bijvoorbeeld), en we ze allemaal kennen. En het zijn heel nuttige emoties, omdat ze ons beschermen tegen sociale blunders. Het

blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat mensen die blozen aardiger worden gevonden door anderen!

Mijn interesse in het ontstaan van verlegenheid en zelfvertrouwen komt doordat ik lang onderzoek heb gedaan met volwassenen die sociaal erg angstig waren, en die angst bijna altijd al in de kindertijd ontstaat. Ik vroeg me af wat de rol van ouders daarin kan zijn, naast en samen met de genetische aanleg van verlegenheid, in het ontstaan maar ook in het voorkómen dat kinderen overmatig verlegen worden.

Dat ik geïnteresseerd raakte in de rol van niet alleen moeders, maar ook van vaders (nu zo'n 5 jaar geleden) is omdat ik graag nieuwe wegen insla in onderzoek, dingen wil onderzoeken die anderen nog niet onderzoeken, vaak omdat ze tegenintuïtief zijn. Ik denk dat de meeste mensen denken dat moeders, zeker in de babytijd, meer invloed hebben dan vaders. Vaders zijn nauwelijks bestudeerd, maar als ze bestudeerd worden dan ging het vooral over de afwezige vader, en niet de aanwezige.

Kun je kort vertellen waar het onderzoek over gaat? We meten de mate van verlegenheid en zelfvertrouwen bij vaders en moeders voor de geboorte van het eerste kind. Dat we gekozen hebben voor eerste kinderen komt omdat daar de ouders in ieder geval een bepaalde tijd unieke invloed hebben; bij later geboren kinderen heeft het oudere broertje of zusje ook invloed. We meten diezelfde kenmerken ook bij hun baby, op verschillende manieren. En we meten hoe beide ouders met hun baby omgaan, alleen en samen. Het gaat dan om kenmerken zoals hoe ouders met hun kinderen spelen en hoe ouders grenzen aangeven. Zo kunnen we bepalen wat de

invloed van de vader en de moeder op het gedrag van de baby is, en ook of hun invloed verschillend is.

Kun je een algemene beschrijving geven van de begrippen zelfvertrouwen en verlegenheid? Zelfvertrouwen verwijst naar het vertrouwen dat als je nieuwe of complexe dingen gaat doen, je er vanuit gaat dat je ze aankunt, dat je kunt leren van je fouten, en dat als het niet lukt je er wel een oplossing voor zult vinden. Zelfvertrouwen kun je op allerlei domeinen in meer of mindere mate hebben. Ik zelf bijvoorbeeld heb buitengewoon weinig vertrouwen in mijn vermogen om de weg te vinden in een nieuwe omgeving, het openbaar vervoer te begrijpen etc.

Verlegenheid is de neiging van mensen om zich in sociale situaties snel te schamen, en erg gevoelig te zijn voor hoe je overkomt op andere mensen.

Waarom heb je gekozen voor deze leeftijdscategorie (0 – 4,5 jaar)? In deze vroege jaren is de rol van de ouders waarschijnlijk veel groter dan later in de kindertijd. Als kinderen groter worden kijken ze meer naar andere mensen; de leraar, hun vriendjes, etc.

Een baby is in ontwikkeling en heel veel dingen moeten nog geleerd worden, of afgeleerd. Zo wordt angst wel gezien als een aangeboren reactie die in de eerste jaren, door ervaring, wordt afgeleerd.

Zijn er zaken waarvan je onze ouders op de hoogte wilt stellen? Belangrijk is dat het temperament, of karakter van een kind voor een belangrijk deel is aangeboren. Het enige wat je als ouder kunt doen is zo goed mogelijk omgaan met dat temperament. En er ook de voordelen van zien. Verlegenheid bijvoorbeeld, heeft heel belangrijke

voordelen. Het kan ons beschermen tegen sociale blunders, zoals voor je beurt iets zeggen. Evolutionair gezien zorgt verlegenheid ervoor dat we niet uit de groep worden gestoten. Verlegenheid gaat vaak samen met sociale gevoeligheid. Sociale gevoeligheid zorgt ervoor dat we rekening houden met wat een ander vindt of wil, en dat we oog hebben voor de groep. Al te veel zelfvertrouwen kan ook riskant zijn; erg veel zelfvertrouwen kan leiden tot zelfoverschatting. En zelfoverschatting kan bijvoorbeeld leiden tot sociale blunders en onrealistische verwachtingen.

Als je als ouder zelf niet angstig bent is het soms moeilijker om er de voordelen van te zien. Het helpt om te denken dat we allerlei soorten mensen nodig hebben. Hoe zou de wereld eruit zien als iedereen bruiste van het zelfvertrouwen? Volgens mij heel saai. Het is mooi dat er allerlei soorten mensen zijn!

Prof. Dr. Susan Bögels

Scan van de handen

Van de meerderheid van de deelnemende ouders is ondertussen een scan gemaakt van de handen. Het doel van deze meting is om de lengte van de wijsvinger ten opzichte van de ringvinger te bepalen. De verhouding tussen die vingerlengten geeft een indicatie van het niveau van het hormoon testosteron. Voor de geboorte beïnvloedt de hoeveelheid testosteron in de baarmoeder de groei van de vingers. De hoeveelheid testosteron voor de geboorte hangt weer samen met de hoeveelheid testosteron tijdens het latere leven. Om meer inzicht te krijgen in lichamelijke kenmerken van verlegenheid en zelfvertrouwen willen we bekijken of het testosteronniveau samenhangt met verlegenheid en zelfvertrouwen.

Van een klein deel van de ouders, 22 vaders en 22 moeders, zijn de vingerlengten van de wijs- en ringvinger ondertussen opgemeten op een kopie van de handscan. Eerst zijn de verhoudingen vergeleken tussen vaders en moeders. Het is namelijk bekend dat het testosteronniveau van mannen hoger is dan dat van vrouwen. Inderdaad bleek de verhouding tussen de wijs- en ringvinger te verschillen in de juiste richting; de verhouding is bij mannen lager dan bij vrouwen, wat inhoudt dat mannen een hoger testosteronniveau hebben.

Vervolgens is de verhouding tussen de vingerlengten in verband gebracht met de mate van gerapporteerde verlegenheid en zelfvertrouwen door de ouders in een vragenlijst. Daaruit kwam naar voren dat we niet kunnen concluderen dat er een verband is tussen verlegenheid of zelfvertrouwen en de verhouding tussen de vingerlengten. Als er al een verband is, dan is het geen sterk verband. Als de gegevens over de vingerlengten van alle ouders bekend zijn, gaan we het verband

tussen verlegenheid en zelfvertrouwen en testosteron nogmaals onderzoeken. Dan kunnen we preciezer kijken naar de grootte van een eventueel verband tussen testosteron en verlegenheid en zelfvertrouwen.

Spelgedrag en bescherming

In ons onderzoek wordt onder andere gekeken naar het spelgedrag van ouders met en de bescherming van ouders naar hun kind toe. Hiervoor heeft u vragenlijsten ingevuld en gebruiken we de gegevens van de metingen in het onderzoekscentrum en bij het huisbezoek.

Uit de gegevens van de vragenlijsten is gebleken dat beide ouders van een kind zich nogal hetzelfde gedragen wat betreft hun manier van spelen met hun kind en bescherming van hun kind. Dit is zowel gebleken uit de vragenlijsten die bij 4 maanden zijn ingevuld, als die bij 1 jaar. De vader en moeder van een baby lijken dus redelijk op elkaar in deze aspecten van opvoeding van hun kind. Dit kan wellicht verklaard worden doordat ouders 1) al op elkaar leken (elkaar daarop uitgekozen hebben); 2) elkaar beïnvloeden (elkaar dus na gaan doen); of 3) het kind hetzelfde soort gedrag uitlokt bij zowel de vader als de moeder. Van 30 gezinnen zijn ook de observaties van de interacties tussen de ouders en hun kind uitgewerkt. Dit 'coderen' is erg tijdrovend maar leuk werk. De observaties van het spelgedrag tijdens de taken gaven hetzelfde beeld als de vragenlijsten. Ook in het gedrag in het onderzoekscentrum en tijdens het huisbezoek lijken de vader en moeder van een kind dus op elkaar wat betreft spelgedrag en bescherming.

Tevens is gebleken dat het spelgedrag van vaders en moeders en het toezicht op

hun kind redelijk stabiel is van 4 maanden tot 1 jaar. De ouders die bijvoorbeeld het rustigst speelden toen hun kind 4 maanden was, zijn dus vaak ook de ouders die het rustigst spelen als hun kind 1 jaar is. De stabiliteit in spelgedrag en toezicht was vooral hoog volgens de vragenlijsten, en wat lager volgens de observaties. Dat ouders al tijdens het eerste levensjaar van hun kind behoorlijk stabiel zijn in deze vormen van opvoedingsgedrag is nog niet eerder aangetoond.

Reactie op onbekenden

Uit de vragenlijsten is gebleken dat vaders en moeders het behoorlijk eens zijn over de reactie van hun kind op onbekende mensen. Verder bleek dat zelfs op deze jonge leeftijd, tussen 4 maanden en 1 jaar, al enige stabiliteit is te zien in het omgaan met onbekende personen. Dit suggereert dat omgang met andere mensen deels door aanleg wordt beïnvloed.

Lachjes voor de spiegel

Het onderzoek naar de sociale ontwikkeling spitst zich onder andere toe op de ontwikkeling van verlegenheid. Iedereen voelt zich wel eens verlegen, ongeacht of hij of zij een verlegen persoonlijkheid heeft. Eerder is wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van dergelijk verlegen gedrag. Over op welke leeftijd verlegenheid zich precies manifesteert, bestaat nogal onenigheid. Er is meer overeenstemming over hoe baby's, kinderen, en natuurlijk ook volwassenen verlegenheid kunnen tonen.

Een manier om verlegenheid te tonen is door middel van een 'coy smile', vertaald als een 'verlegen lach'. Deze

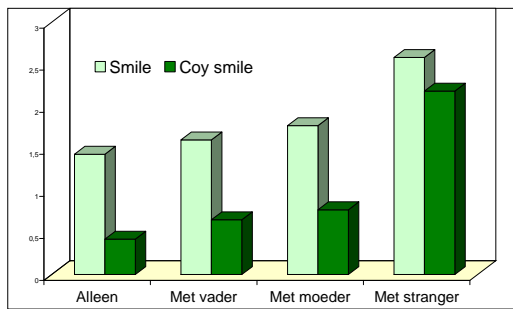
lach komt overeen met het gedrag van verlegen volwassenen: voor het hoogtepunt van een lach wordt de blik of het hoofd afgewend, waarbij soms ook armbewegingen worden gemaakt.

In het huidige onderzoek is onderzocht of baby's van vier maanden inderdaad al in staat zijn verlegen gedrag of *coy smiles* te tonen.

Coy smile voor de spiegel in interactie met een onbekend persoon

Tijdens interacties met moeder, vader, maar ook met een onbekende persoon (de proefleidster) voor de spiegel, is gekeken naar de lachjes van het kind. Ook is bekeken hoe een kind op zichzelf reageert, wanneer het alleen zichzelf ziet. We hebben tot nu toe de lachjes van 80 baby's van vier maanden beoordeeld. Baby's bleken veel te lachen, vooral in interactie met een onbekende. Ook de *coy smiles* bleken vooral te worden getoond in interactie met een onbekende. In onderstaande grafiek, met het gemiddelde aantal lachjes (*smiles*) en *coy smiles*, is dit mooi te zien.

De conclusie die uit dit onderzoek kan worden getrokken, is dat baby's, al vanaf een paar maanden oud, verlegen reacties kunnen vertonen. Niet zorgwekkend, maar juist positief: Door dit "verlegen" maar ook charmante gedrag kunnen volwassenen, maar ook baby's positieve aandacht bij anderen opwekken.

Dank u wel!

We willen u hartelijk danken voor het uitvoeren van alle taakjes en spelletjes en voor het invullen van de vragenlijsten! We weten dat het invullen van de vragenlijsten best veel tijd kost en dat niet alle vragen op uw kind van toepassing zijn. Maar elk kind is anders en de verschillen in ontwikkeling kunnen op jonge leeftijd erg groot zijn. Alle vragen zijn van groot belang voor ons onderzoek. U als ouder kent uw kind en uw gezinsleven natuurlijk als geen ander en daarom is uw informatie voor het onderzoek erg belangrijk.

Ook horen we van ouders dat de vragen binnen vragenlijsten op elkaar lijken. Dit komt omdat over sommige onderwerpen veel gedetailleerde informatie nodig is, en er daarom meerdere keren op een iets andere manier naar wordt gevraagd.

Verder zult u merken dat er vragen van de 4-maandenvragenlijst in de 1-jaarsvragenlijst herhaald worden. Deze herhalingen zijn nodig om te kijken of er in de loop van de tijd veranderingen hebben plaatsgevonden. Uw voort-

durende bijdrage is daarom ontzettend waardevol!

Voor informatie of vragen:

Annefleur Visscher, Hester Verwey en Karen Taal

Universiteit van Amsterdam

Afdeling Pedagogiek en Onderwijskunde

Antwoordnummer 39310

1090 WC Amsterdam

Tel: 020 525 7010

Fax: 020 525 1200

Email: info@sociale-ontwikkeling.nl

www.sociale-ontwikkeling.nl